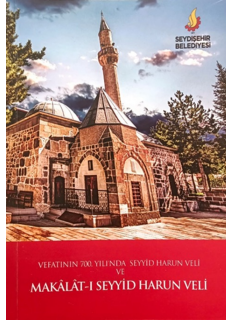

Şen, Şahin & Bektaş, Vefatının 700. Yılı'nda Seyyid Harun Veli ve Makâlât-ı Seyyid Harun Veli

İbrahim Keş

Şen, M. E., Şahin, B., & Bektaş, A. (2022). *Vefatının 700. Yılı'nda Seyyid Harun Veli ve Makâlât-ı Seyyid Harun Veli*. Seydişehir Belediyesi Yayınları.

Özet

Bu yazıda bir şehir kurucusu olan ve Horasan'da emir iken aldığı manevi haber ile bugünkü Seydişehir'i şenlendiren Seyyid Harun'u, yolculuğunu, şehri kurma hikâyesini öğrendiğimiz Makâlât'ın tenkitli neşrinin tanıtımı yapılmıştır. Eser, üç ayrı nüshanın orijinal metinler ve latinize edilmiş hallerinin birlikte basıldığı ilk ve tek eser niteliği taşımaktadır. Ayrıca yeni bir okuma ve dolayısıyla yorumlama girişimi olarak metin başlıklandırılmıştır. Eser Abdulkerim bin Şeyh Musa tarafından Seyyid Harun'un vefatından yaklaşık 400 yıl gibi bir süre sonra kaleme alınmıştır. Metin literatürde Batıcı yaklaşım sonucu kolonizatör olarak adlandırılan Türk dervişlerinin aslında geldikleri yerleri şenlendiren ve şehir kurucusu olma vasfı ile aslında şehre hayat veren yönlerini ön plana çıkarmasından dolayı önem arz etmektedir.

Abstract

In this article, the introduction of the critical edition of the Maqâlât, in which we learn about Seyyid Harun, the founder of a city, who made Seydişehir flourish with the spiritual news he received while he was an emir in Khorasan, his journey and the story of founding the city, is presented. The present work is the first and only work in which the original texts and the latinised versions of three different copies are printed together. In addition, the text has been titled as a new attempt of reading and therefore interpretation. The work was written by Abdulkerim bin Sheikh Musa approximately 400 years after the death of Sayyid Harun. The text is important because it brings to the forefront the aspects of Turkish dervishes, who are called colonisers as a result of the Westernist approach in the literature, who actually brought the city to life with the quality of being the founder of the city.

Corresponding Author

İbrahim Keş

Article History

Received

01 July 2024

Accepted

12 October 2024

Anahtar Kelimeler

Seyyid Harun Veli,
Seydişehir, Makâlât.

Keywords

Seyyid Harun Veli,
Seydişehir, Makâlât.

Giriş

Bu çalışma, Seyyid Harun Veli'nin vefatının 700 yılı münasebetiyle hazırlanan eseri konu edinmektedir. Eser, Mehmet Emin Şen, Bekir Şahin ve Ali Bektaş tarafından yayına hazırlanmış ve Seyyid Harun Veli ve Makâlât-ı Seyyid Harun Veli adıyla Seydişehir Belediyesi tarafından yayınlanmıştır. Makâlât'ın orijinal nüshaları olan Mevlâna, Manisa ve Konya Yazma Eserler Bölge Nüshalarının yeniden çeviri yazımı yapıp orijinal metinlerinde eklenmesi ve sonrasında üç nüshanın birlikte (birinden olmayıp diğesinde olan -tenkitli neşir-) ifadelerin birleştirilmesi ile oluşturulmuş ve başlıklandırılmış halinin yeniden aktarımıdır. Ayrıca kitapta üç adet makale ile hem Seyyid Harun hem Makâlât tanıtılmıştır. Makalelerden sonra ilgili yayın hakkında editörlerin tanıtım ve metinden nasıl istifade edilebileceği ile ilgili bir yazı daha bulunmaktadır.

Seyyid Harun Veli ve Makalatı hakkında daha önce birkaç çalışma yapılmış ve bunlardan birkaçının ismini vermek faydalı olacaktır. İlk çalışma Manisa Muradiye Kütüphanesi 45 Hk 1390/1 nüshası üzerine Uluçay tarafından yapılmıştır (1946, ss. 749-778). Kurnaz, bu nüshayı daha sonra müstakil bir eser olarak yayınlamıştır (1991). Şahin ise İslam Ansiklopedisi "Seyyid Hârûn" maddesini yazmıştır (2009, ss. 58-60). Seyyid Harun'un Seydişehir ve çevresinde karşılaşıl aralarında marifetin remizlerinin aktarıldığı eren ise Dediği Sultan'dır (Taşğın, 2015, ss. 128-134). Seyyid Harun ve Dediği Sultan arasındaki ilişki, menakıbnamelerin anlam dünyası üzerinden değerlendirme de yapılmıştır (Taşğın vd., 2022, ss. 19-26).

Takdim yazısında şehre ve şehre bakışın nasıl olduğu ya da olması gerektiği; "Çalabım bir şar yaratmış iki cihan aresinde, Bakıcak didar görünür ol şarın kenaresinde" (s.1) Hacı Bayram Veli'nin alıntılanan şiiri ile belirtilmiştir. İl olmanın şartı ve esası olarak da barış içinde bir arada yaşamak vurgusu Makâlât'ın genel yapısı hakkında ipuçları taşımaktadır.

İlk makale "Seyyid Harun Veli'nin Tarihi Kimliği" başlığıyla Prof. Dr. Mehmet Emin Şen tarafından kaleme alınmış ve yazıda Makâlât'ın tarihi değeri ve nüshaları hakkında bilgi verildikten sonra Makâlât'ta da geçen kayıp bir nüshadan söz edilmiştir (ss. 3-4). Seyyid Harun'un Seydişehir'e gelmesinin tarihi sebepleri sıralandıktan sonra -Moğol baskısı ve Selçuklu iskân faaliyetleri- asil itici güç olarak Moğol saldırıları gösterilmiştir (ss. 9-10). Ayrı bir araştırma konusu olabilecek Cuma camileri ve medreselerin Anadolu'yu imar faaliyetinin amaçları arasında yer aldığı belirtildikten sonra Seyyid Harun'un yolculuk güzergâhı ve burada yaşanan olaylara değinilmektedir (ss. 10-15).

Seyyid Harun'un halifeleri ve görevlendirdiği başka şehirler hakkında yine Makâlât'ta anlatılanlardan hareketle bilgiler verilmektedir (ss. 16-18). Seyyid Harun'dan sonra onun yerine gelenler ve akrabalarından bahsedildikten sonra "Kale, burç, mescidler, Cuma camisi, tekke ve medrese inşa ederek Türk-İslam düşüncesinin yayılmasına hizmet etmiştir" (s. 23) denilerek hem şehir için gerekli unsurlar sıralanmış hem de Seyyid Harun tarafından inşa edilen şehrin yapıları sıralanmıştır.

İkinci makale "Yoksulların Efendisi Seyyid Harun: Acem Diyarından Konya'ya Göç Eden Bir Alperen'in Menkıbevi Hayatı ve Tabiat Tutkusu" adıyla Doç. Dr. Fatih Bayram tarafından kaleme alınmıştır. Burada göçün sebepleri ve Makâlât'ın yazılma hikâyesine yer verilmiştir (s. 29). Seyyid Harun'un yaşadığı dönemin genel resmi verildikten sonra yolculuktan bahsedilip Makâlât'ın konuşma dilinde yazıldığı ifade edilerek Makâlât'tan hareketle Seyyid Harun'un savaşçı yanı vurgulanmıştır (ss. 30-33). Tabiatla olan ilişki bağlamında hem suyun kutsallığı başka metinlerle birlikte değerlendirilip asa ile su çıkarma, şehir inşaatında ağaç ve taşların hareket ettirilmesinden bahsedilmektedir (ss. 35-36). Genel olarak Seyyid Harun'un yoksulları himayesi ve savaşçı özellikleri ile Türklerde alp, alpgazi ve alperen geçişine vurgu yapılmaktadır (ss. 40-41).

Üçüncü makaleye geçmeden önce Makâlât'ta geçen ve "Bağdat'ta Şeyh Alaeddin'in Seyyid Harun Veli'ye Öğrettiği Esmâ" başlığında orijinal metnin, okunuşu ve Türkçesi yer almaktadır (ss. 44-45).

Üçüncü makale, "Seyyid Harun Veli Makâlâtı Yazma Nüshaları" başlığı ile Bekir Şahin'e aittir. Bu makalesinde Şahin, Makâlât ile ilgili yazılmış eserler hakkında bilgi verdikten sonra üç nüshanın tanıtımını yapmaktadır. Bunlar Mevlâna İhtisas Kütüphanesi Nüshası, Manisa Muradiye Kütüphane Nüshası ve Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü Nüshalarıdır (ss. 48-53).

Editörler tarafından kaleme alınan “Makâlât-ı Seyyid Harun Veli Yayını Hakkında” başlıklı yazıda Makâlât’ın ne olduğu ve dönemi hakkında ne gibi bilgiler ihtiva ettiği ile ilgili tespitlerde bulunmaktadır. Daha sonra menkıbeler “daha çok içerdikleri ‘anlam’ ile ‘ibret ve nasihat’ yönüyle okunup anlaşılmalıdır” (s. 57) diyerek okuyucular yeni bir okuma biçimine davet edilmektedir (ss. 55-58). Makâlât’ın yazarı hakkında bilgi verildikten sonra üçüncü makede geçen nüsha tanıtımlarına ek olarak kayıp bir nüshanın daha varlığına işaret edilmektedir (ss. 58-61). Makâlât-ı Seyyid Harun Veli üzerine yapılan çalışmaların listesi çıkarıldıktan sonra bu yayında eldeki tüm nüshaların yeniden çeviri yazımı yapıp metinden istifade yolları gösterilmektedir (ss. 61-67).

Takdim, tanıtım ve üç makaleden sonra “Günümüz Türkçesi ile Makâlât-ı Seyyid Harun” adlı bölümde içeriğe göre başlıklar ve gerekli yerlerde dipnotlarla Makâlât sunulmuştur. Başlıkların sayısı çok fazla olduğundan başlıklara yer vermeden paragraflar halinde Makâlât özetlenecektir.

1. Makâlât-ı Seyyid Harun

Besmele ile başlanan Makâlât nübüvvetin parçası olan Muhammedî velayeti taşıyan velilerden bahisle “Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütlerle davet et; onlarla en güzel yöntemle tartış. Kuşkusuz senin rabbin, yolundan sapanların kim olduğunu en iyi bilendir; O, doğru yolda bulunanları da çok iyi bilir.” Nahl, 16/125 ayetinde bahsedilen hikmetle Rabbin yoluna çağırma işinin Nebi aleyhisselamın vefatından sonra evliyaullahı verildiği anlatılır (ss. 71-72).

Makâlâtın yazılış hikâyesinin anlatıldığı bölümde ileriki bölümlerde bahsedilen civar şehirlere gönderilen halifelerin başarılı bir şekilde görevlerini yerine getirdiklerinin de bir göstergesi olarak Aydın ve Saruhan ilinden nice âşıkların kaybolan Makâlâtın yeniden yazılmasını talep ettikleri anlatılır.

Daha sonra Seyyid Harun’u nesebinin İmam-ı Musa Kazım’ın evlatlarından olduğu ve atalarının mezarını ziyaretleri sırasında manevi işittiği bir ses ile kendisine hedef olarak belirtilen Karaman vilayetinde Küpe Dağı eteklerine bir şehir yapması emrini alarak dünyalıklarında sıyrılıp – emirlik, sultanlık- almış olduğu emri yerine getirmeye karar veriş anlatılır (ss. 72-74).

Sahip olduğu dünyalıkları dağıtıp yanında gelmek isteyen sevenlerinin “Sen dünyayı terk ettin ahiret padişahı oldun bizleri reddeyleme” demeleri üzerine onlara da aynı tavsiyede bulunup kanaat üzere azık tedbirlerini görüp kırk zevat ile birlikte gökyüzünde kendilerine eşlik eden bulutu takip ederek yola çıktılar (ss. 74-75).

Güzergâh üzerinde önce Bağdat’a varıp Şeyh Alaeddin’e misafir oluyorlar. Şeyh Alaeddin kutb-ı aktab geliyor diyerek yanındakilere haber verir ve özel bir ilgi ile Seyyid Harun’u karşılar. Ona şeyhliğin göstergelerinden olan aba ve asa verip esmalar, zikirler öğretir (ss. 76-79).

Aba ve asa verme olayı ilerleyen bölümlerde Seyyid Harun’un kendi dervişlerini başka yerlere gönderirken alamet olarak verecektir.

Bağdat’tan ayrıldıktan sonra Konya’ya gelen Seyyid Harun, burada Hoca Fakih Mescidi’ne gelir. Hazret-i Mevlâna ve Hoca Fakih ölmeden önce Horasan’dan bir evliya geleceğini haber vermişlerdir. Ayrılma vakti geldiğinde Konya’da kalmaları için ricacı olan ahaliye görevlendirildiği vazife için yola çıkması gerektiğini ve şehir kurup vatan tutacakları yere doğru gitmeleri gerektiğini belirtip yola çıkarlar. Yolda Hatun Saray civarında kardeşi Şeyh Bedrettin hastalanır ve vefat eder (ss. 79-82).

Küpe Dağı’na yakın bir yere geldiklerinde doğru yer olup olmadığı hususunda burada kırk gün kırk gece münacata varır. Buraya mescit ve tekke yaparlar. Daha sonra haber verilen yer olmadığını anlayınca tekrar yola koyulurlar. Yeğenini taşıyan deve çocuğa zahmet verince “Taş ol kal, ta kıyamete dek” diye söyleyince deve taş olur (ss. 83-84).

Artık belirlenen hedefe ulaşmışlardı. Seyyid Harun etrafı temaşa ederken ortaya çıkan keşif hali ile şehrin planını, mahallesini, semtini görür. Şehir üç kapıdan Ulu Kapı, Hızır Kapısı ve Batı Kapısından oluşmaktaydı. Şehri kurmak için Vervelid adlı kâfirlerden kalma bir şehir harabesinden getirilen taşlar kullanılmıştır. Taşların gelmesinde de Seyyid Harun “Ey taş kum biiznillah” diyerek keramet ile taşları yürütmüştür (ss. 85-89).

Bölgenin emiri olan ve Beyşehir'de yaşayan Eşrefoğlu Mehmet Bey'e Vervelid harabelerine birinin gelip şehir kurduğu ve nice kerametler gösterdiğini haber etmişler. Hemen adamlarını yollayıp Seyyid Harun'u getirmeleri emrini verse de giden adamlar ondaki hikmeti görünce geri dönmeye mecalleri kalmamış. Yedi sefer adam gönderse de sonuç hep aynı olunca vezirini gönderip vezirde geri gelmeyince bu sefer askerleri ile kendisi Seyyid Harun'a doğru yola çıkar. Ondaki halı anlayan ve Seyyid Harun'un dünya sultanlığından vazgeçişini gören Eşrefoğlu şehri vakfeyledi. Artık etraftan da gelip şehre yerleşenlerle birlikte "İl dirildi, şehir meydana çıktı" (ss. 89-95).

Seydişehir'e yakın bir bölgede bulunan ve yine Horasan'dan gelen Didiği Sultan'a Seyyid Harun'un geldiği haber edilince ziyaret etmek amaçlı yola çıkar. Çiğil Dağı'na geldiklerinde keramet göstermek için ayıya biner. Seyyid Harun da bir taşa binip Didiği Sultan'ı karşılamaya çıkınca bunu gören kâfirler imana gelir. Seyyid Harun'un kızını Didiği Sultan isteyince "Eğer kızım, er değilse; alın." diyerek vermemiştir. Bir süre sonra Didiği Sultan'ın ahirete göç haberini alınca Cuma mescidinde gıyabi cenaze namazını kırlarlar (ss. 95-97).

Şehrin kuruluşu tamamlanıp kalenin, caminin, mescit ve çilehanelerin yapımı tamamlandıktan sonra Seyyid Harun kalan ömrünü savmaasında geçirdi. Ömrünün sonuna doğru yeğeni Musa'yı kızına emanet edip "Beni bu savmaamın içine defnedersiniz. Üzerime bir türbe yapın." diyerek vasiyetini beyan etmiştir. Dervişlerden Mahmut Seydi'yi Alanya'ya, Zekeriya Baba'yı Manavgat'a, Ali Baba, Gök Seyyid, Kilimpüş ve Siyah Derviş'i Teke iline (Antalya) göndermiştir. Akça Baba'yı Germiyan iline, Nasipli Baba'yı Aydın'a, Gökdemir Baba'yı Ada'ya ve Haydar Baba'yı Bük'ten öte tarafa gönderdi (ss. 98-101).

Seyyid Harun'un vefatından sonra yerine kızı Halife Sultan geçer ve Makâlât'ın bundan sonraki kısmında kitabın yazarına kadar gelen halifeleri hakkında bilgiler verilir. Daha sonra Seyyid Harun'un manevi yolu ve dört kapı kırk makam detaylı bir şekilde anlatılır.

İnsanın yaratılışı ve Âdem'in yaratılış süreci ayrıntılı bir şekilde verildikten sonra şeytanın Allah'ın emrine isyan etmesi ve asilerden oluşu ifade edilmektedir. Âdem'in yalnızlığı ve Hak Teâlâ'nın Âdem'in sol eğesinden Havva'yı yaratması anlatılır. Cennette yasaklı ağaç olarak buğday ağacının olması, yılanın ve tavus kuşunun şeytana cennete girmekte yardım edişi ve Havva'nın eşliğinde şeytanın Âdem'i kandırıp cennetten kovulmaları anlatılır. Hak Teâlâ emri ile Cebrail, Âdem'i Serendip'e, Havva'yı Cidde'ye, tavusu Arap diyarına ve yılanı da İsfahan'a bırakır. Daha sonra Âdem Havva ile buluşup arşta yazılı "La ilahe illallah Muhammedun Resulullah" yazısını görünce "Ya Rabbena, şu ismi, kendi ismine yakın eylemişsin. O ismin sahibinin hakkı için tövbemi kabul edip günahımı affeyle" diye dua edince Hak Teâlâ onları affeyledi (ss. 104-110).

Şeriat, tarikat, marifet ve hakikat kapıları ve bunlara ait olan makamlar detaylı bir şekilde anlatılarak bu makamlardan geçenlerin cennetten kovulan şeytanın burnunu yere sürteceğini ve Hak Teâlâ'nın rızasını kazanacağı belirtilerek Makâlât tamamlanmıştır (ss. 113-119).

Sonuç

Makâlât-ı Seyyid Harun Veli isimli eser, editörler ait birer makale ile Makâlât'ın üç farklı nüshası dikkate alınarak hazırlanıp yayınlanmıştır. Metinde Seyyid Harun Veli'nin tarihsel kişiliği, arşiv kayıtları başta olmak üzere hazırlanmıştır. Makâlât nüshaları bir araya getirilip metinler karşılaştırmaları olarak ele alınmıştır. Seyyid Harun menkıbevi hayatı anlatılarak metnin birinci bölümü tamamlanmıştır.

İkinci kısımda ise Makâlât Latin harflerine aktarılarak ve başlıklar oluşturularak aktarılmaktadır. Birden fazla halifesi ile çok geniş bir alanda faaliyet yürüten Seyyid Harun Veli, kendi adıyla anılan yerleşim yeri inşa etmiştir.

Kaynaklar / References

- Abdülkerîm b. Şeyh Mûsâ. (1991). *Makâlât-ı Seyyid Hârûn*. Hazırlayan Cemal Kurnaz. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Abdülkerîm b. Şeyh Mûsâ. (2022). "Makâlât-ı Seyyid Harun Veli". *Vefatının 700. Yılı'nda Seyyid Harun Veli ve Makâlât-ı Seyyid Harun Veli*. Editörler: M.E. Şen&B. Şahin, &A. Bektaş. Seydişehir Belediyesi Yayınları, ss. 71-119.
- Bayram, F. (2022). "Yoksulların Efendisi Seyyid Harun: Acem Diyarından Konya'ya Göç Eden Bir Alperen'in Menkıbevi Hayatı ve Tabiat Tutkusu". *Vefatının 700. Yılı'nda Seyyid Harun Veli ve Makâlât-ı Seyyid Harun Veli*. Editörler: M.E. Şen&B. Şahin&A. Bektaş. Seydişehir Belediyesi Yayınları, ss. 29-43.
- Şahin, B. (2022). "Seyyid Harun Veli Makâlâtı Yazma Nüshaları". *Vefatının 700. Yılı'nda Seyyid Harun Veli ve Makâlât-ı Seyyid Harun Veli*. Editörler: M.E. Şen, &B. Şahin, &A. Bektaş. Seydişehir Belediyesi Yayınları, ss. 47-53.
- Şahin, H. (2009). "Seyyid Hârûn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cild 37, ss. 58-60.
- Şen, M. E. (2022). "Seyyid Harun Veli'nin Tarihi Kimliği". *Vefatının 700. Yılı'nda Seyyid Harun Veli ve Makâlât-ı Seyyid Harun Veli*. Editörler: M.E. Şen, & B. Şahin, & A. Bektaş. Seydişehir Belediyesi Yayınları, ss. 1-25.
- Taşğın, A. (2015). *Dediği Sultan ve Menakıbı Konya ve Çevresinde Ahmet Yesevi'nin Halifelerinin İzleri*. Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Taşğın, A., Bayram, V., & Atay, Ö. (2022). "Dediği Sultan ve Seyyit Harun Karşılaşması: Menakıbnamelerin Anlam Dünyası", *XVIII. Türk Tarih Kongresi*, Cilt XII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, ss. 19-26.
- Uluçay, M. Ç. (1949). "Makâlât-ı Seyyid Harun", *Belleten*, Cild X, Sayı 40, ss. 749-778.